

Kohti ekologisen niukkuuden taloustiedettä

Ilmo Massa

Arto Naskali,

Kohti ekosysteemitaloutta. Tutkimus ekologisen taloustieteen perusteista ja mahdollisuuksista.

Publications of the University of Eastern Finland, Joensuu 2015, 396 sivua

Arto Naskalin ympäristöpolitiikan tieteenalalle esitetty väitöskirja tarkastelee niitä talousteorian akanvirtoja, joissa ekologialla ja ympäristökysymyksille sovitetaan taloustieteen sankarinvuittaa, kun se aikaisemmin on ollut talouskasvulla ja kansainvälisellä kilpailukyvyllä. Näiden akanvirtojen perusidea on banaalin yksinkertainen: talous on osa ekosysteemiä ja se pitää ottaa huomioon talouden kehittämisesä. Sekä teoriassa että käytännössä tällaisen talouden luominen on kuitenkin yksi maailman vaikeimmista ongelmista.

Naskalin työn painopiste on taloustieteiden kriittisessä aate- ja oppihistoriassa. Tutkimuksessa ei tyydytä ainoastaan käsiteanalyysiin, teoreettiseen mallintamiseen, teoreettiseen katsaukseen, olemassa olevan teorian modifiointiin, vaan myös uuden teorian kehittämiseen. Työtä läpäisee ortodoksisen ja heterodoksisen taloustieteen vastakkainasettelu. Tutkija ymmärtää kumpaakin, mutta asettautuu jälkimmäisen kannattajaksi. Taloustieteiden suuntausten hämmentävästä moninaisuudesta jain

kaipaamaan hivenen selkeämpää kokonaisuutystä.

Tutkimuskysymykset vetävät työtä laajoille vesille ja tämä näkyy tutkimuksen hajoamisena siellä täällä. Kuin ihmeen kaupalla laaja kokonaisuus pysyy kuitenkin tutkijan hanskassa. Naskali kirjoittaa työnsä olevan eksploratiivista tutkimusta, jossa etsinnän kohteena ovat uusi talusteoria ja -strategia. Tutkija on tehnyt huolellista työtä. Työssä on 62-sivuinen tiivis lähdeluettelo ja tekstissä kommentoidaan satoja tutkijoita. Muutamat nimet toistuvat ja heidät tutkija olisi voinut vaikkapa taulukoida ja sen jälkeen pohtia systemaattisemmin heidän kontribuutiotaan talusteorian kehittäjänä.¹ Samalla lähteiden valintaprosessi ja siinä sovelletut valintakriteerit olisivat tulleet hieman ny-

¹ *Tunnetuimpia heistä: C.E. Ayres, K.E. Boulding, R. Costanza, H.E. Daly, N. Georgescu-Roegen, A.K. Sen, Inge Ropke, C.L. Spash, J. Martinez-Alier, P. Söderbaum ja A. Vatn.*

VTT Ilmo Massa (ilmo.massa@helsinki.fi) on ympäristöpolitiikan ja -muutoksen vastuuprofessori Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellisessä tiedekunnassa.

kyistä läpinäkyvimiksi. Tutkija tunnustaa että valinnat ovat olleet myös subjektiivisia.

Väitöskirjan empiirinen osa jakaantuu seitsemään lukuun. Näistä lähes jokainen on keskimäärin yli 50 sivun mittainen tiivis pakkaus. Sisällön tarkempi esittely ei tässä ole mahdollista, mutta valitsen kuitenkin siitä muutamia mielenkiintoisimpia aspekteja. Luvussa 2 pohditaan biodiversiteettiajattelun ja ekosysteemi-lähestymistavan haasteita ympäristöä tutkivalle taloustieteelle. Ihmislajin aiheuttaman luonnonmullistuksen vuoksi maapallo on siirtynyt uuteen geologiseen vaiheeseen, *antroposeeniin*.² Vanhat totuudet luonnosta ja ekologiasta eivät välttämättä enää pidä paikkansa. Luonnon käytössä ja hoidossa on kirjoittajan mukaan käynnissä paradigmanmuutos, joka ei voi olla vaikuttamatta myös taloustieteen ja -politiikan diskursseihin.

Eräs kiinnostava taloustiedettä ja ekologiaa yhdistävä käsite perustuu *ekosysteemipalveluihin*. Muiden palveluiden tapaan ekosysteemipalveluita voidaan hinnoitella ja siirtää myös markkinavaihdon piiriin. Naskali kirjoittaa myös *ekosysteemipalvelumaksuista*, joita voitaisiin kokeilla käytännön luonnonhoidossa. Ekosysteemipalvelun käsite ei ole luonto- vaan ihmis- ja taloustiedekeskeinen, mutta pragmaattinen tutkija hyväksyy tämän.

Ekologista etiikkaa koskeva kolmas luku fokuoitetu tarkastelemaan miten ekologinen niukkuus pitäisi ottaa huomioon taloustieteessä. Luku sisältää tarinan siitä, miten klassisen taloustieteen moraalinen ja normatiivinen sisäl-

tö (Adam Smith, Thomas Malthus, John Stuart Mill jne.) jää syrjään, kun uusklassisen rajahyötykoulukunnan ajattelu valtaa 1800-luvun lopussa alaa. Ekologisessa taloustieteessä on sekä puhuttu maapallosta rajallisena systeeminä että tähdennetty maapallon olevan avoin systeemi, koska maapallolle tulee jatkuvasti aurinkoenergiaa. Luvun ehkä yleispätevintä antia on keskustelu uudesta ihmisen konstruktioista, ekologisesta ihmisestä (*homo ecologicus*). Sellainen ihme on hyvin kaukana reaali maailmasta.

Tutkija myötäilee kolmannessa luvussa ympäristöfilosofian pragmatistista käännettä ja siitä johdettua ympäristöpolitiikkaa. Julkiseen keskusteluun ja neuvotteluihin perustuvaa ns. deliberatiivista demokratiaa käsitellään sekä ympäristöpoliittisen konsensuksen keinona että myös tekniikkana, jota voidaan käyttää sosiaalisesti konstruoitujen preferenssien paljastamiseen. Neuvotteluiden tulos riippuu reaali maailmassa siitä keitä kutsutaan saman pöydän ääreen ja ketkä jäävät tai jätetään siitä pois.

Neljännessä tieteidenvälistä taloustiedettä käsittelevässä luvussa tärkeä lähtökohta on se, että talous ei ole suljettu, vaan avoin järjestelmä. Avoimen talouden tutkiminen vaatii pluralistista ja tieteidenvälistä taloustiedettä. Tämä merkitsi muun muassa siirtymistä holistiseen, systeemisuuntaiseen ja kontekstuaaliseen ontologiaan. Keskustelu liittyy monin tavoin reaali maailman taloustieteen ja ns. postnormaalien taloustieteen rakentamismahdollisuuksiin. Kriittinen lukija voi kysyä onko tällaista taloustiedettä metodologisessa mielessä lainkaan olemassa vai jääkö sen kehittyvät normaalitapaan retoriikaksi. Kannustava huutomerkki matkalla tieteidenväliseen taloustieteeseen on se että ortodoksiset ja heterodoksiset taloustieteen suuntaukset näyttäisivät paikoin konvergoivan toisiaan kohti.

² *Antroposeenisen vaiheen sanotaan alkaneen teollistumisen myötä, mikä kuvastaa sitä, että ihmiskunnasta on tullut hallitseva geologinen voima. Tätä vaihetta edelsi ns. boloseeninen aikakausi, jonka katsotaan alkaneen noin 10 000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua.*

Luvussa 5 tutkija esittelee neljä heterodoksista koulukuntaa. Mikään näistä ei tutkijan käsityksen mukaan ole toistaiseksi kyennyt luomaan omaa usklassisen teorian kanssa kilpailevaa teoriaa. Myös ekologisen niukkuuden kytkeminen näiden uusien teorioiden agendalle on osoittautunut varsin haastavaksi. Oppihistoriallisesti tämä on ihan ymmärrettävää, koska nämä suuntaukset ovat marginaalisia virtauksia, joiden kehittämiseen ei ole panostettu juuri lainkaan.

Ekologista taloustiedettä koskeva kuudes luku on yksi teoksen painavampia sekä tietosisältönsä että innovatiivisuutensa kannalta. Parhaimmillaan ekologinen taloustiede voisi kummuta tieteidenvälisestä ja holistisesta paradigmasta, joka syntetisoi monimuotoista heterodoksisten ympäristötaloustieteiden lähestymistapojen ja ympäristöfilosofioiden joukkoa. Naskali kirjoittaa tässäkin luvussa alan ”epistemologisesta sekavuudesta” kun ei ole selvitetty riittävästi edes ympäristötaloustieteen ja ekologisen taloustieteen eroa. Toisaalta tutkija itsekin sortuu silloin tällöin samaan ansaan käyttämällä ekologisesta taloustieteestä milloin mitään pseudonyymiä. Hänen mielestään kommunikaation lisäämisen heterodoksisten koulukuntien välillä saattaisi johtaa kypsään ekologiseen taloustieteeseen. Tämä ratkaisu on tieteen kehitystä koskevien teorioiden valossa hieman liian optimistinen.

Viimeisessä luvussa Naskali siirtyy talous- ja yhteiskuntapolitiikan alueella ja takoo hallintavälineitä ekosysteemitilouden kehittämiseksi. Tutkija on optimistinen ja uskoo että sosiaaliset innovaatiot ja kekseliäisyys yhdistettynä sosioekologisiin transformaatioihin luovat jatkuvasti

uusja mahdollisuuksia sosiaaliselle kehitykselle biosfäärin puitteissa ja sitä kautta hyvinvoinnin jatkumiselle. Hän haastaa usklassisen ympäristötaloustieteen keinot sisäistää ympäristö- ja sosiaaliset kustannukset, joita tämän tradition piirissä kutsutaan ulkoisvaikutuksiksi. Jos kuitenkin markkinoilla ei ole automaattista kykyä ohjata yhteiskuntaa, agendalle nousevat taloudellisten ohjauskeinojen lisäksi myös poliittiset ja hallinnolliset menetelmät, kuten neuvotteluiden ja sopimusten taloustiede.

Tutkijan ehdotus on siirtynyt ekosysteemipalvelujen teorian mukaiseen ajatteluun ja toimintaan. Tähän liittyy Naskalin omia ajatuksia kollektiivisesta ekosysteemihallinnasta ja ekosysteemipalvelualueista (*ecosystem service systems*), uudenlaisista luonnonvarayhteisöistä, joista kalastuskunta on jo käytössä oleva muoto.

Arto Naskalin väitöskirjan lukeminen vaatii kovaa turnauskestävyyttä, koska tiheä lähes 400-sivuinen abstrakti ja käsitteellinen teksti vaatii paneutumista. Kokeneen editorin standardineuvo ”puolet pois” on radikaali, mutta olisi tehnyt hyvää teokselle. Väitöskirjan tieteellinen, yhteiskunnallinen ja käytännöllinen relevanssi on kuitenkin poikkeuksellisen ja jopa ainutlaatuisen korkea. Tieteellisenä tutkimuksena *Kohti ekosysteemitiloutta* on omaperäinen pioneerityö ekologisen taloustieteen perusteista ja mahdollisuuksista. Tutkija hallitsee suveenisti aihetta koskevan kansainvälisen keskustelun ja pystyy tiivistämään sen luovasti monografiaansa. Hän pyrkii selvästi myös dialogiin hallitsevan taloustieteen kanssa. Uskoisin että tällä tutkimuksella tulee olemaan paljon käyttöä sekä opetuksessa että tutkimuksessa. □